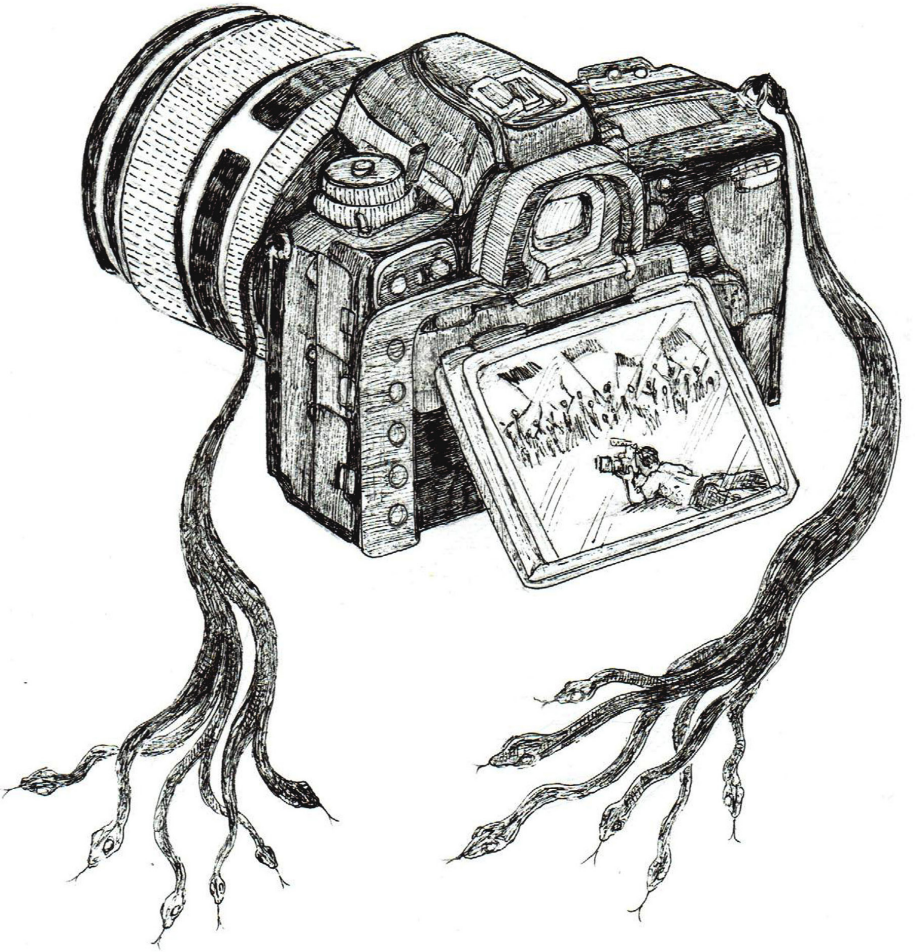


คืนสุดท้ายของนักสร้างสารคดี

• สาโรช แซ่ซึง •



เชื่อผมเถอะ ถ้าได้ฟุตเทจชุดสุดท้ายมา ผมคงไม่ขออะไรอีกแล้ว...

หลังจากรอคอยห้วงเวลานี้มาเกือบสามเดือน ความหวังระเหยหายใกล้เหือดแห้ง จู่ ๆ ก็เหมือนเมฆทะมึนตั้งเค้ามาไม่ให้ทันตั้งตัว ต่อให้ใครหวาดผวาจนยกระดับเป็นมหึมาพายุ เงื้องำถล่มสรรพสิ่งพินาศให้ย่อยยับ ผมกลับแอบยิ้มร่าว่ามันจะแปรเป็นฝนชุ่มชื้นในฤดูแล้งสำหรับคนอย่างพวกเรา นั่นคือสิ่งที่ผมพอจะเปรียบเปรยได้เมื่อการชุมนุมครั้งสำคัญและน่าจะวุ่นวายที่สุดใกล้เริ่มต้นขึ้น ในฐานะผู้ต้องการคลิปเหตุการณ์หรือเรียกกันอย่างลำลองว่าฟุตเทจ หวังว่าภาพอันเพียบด้วยลิ่มเลือดและเดือดพล่านคงเพียงพอมาใส่ในสารคดี เชื่อเถอะว่าไม่มีใครจะยอมทุ่มเทชีวิตกับสิ่งนี้เท่าผมอีก

กล้องวิดีโอความคมชัดสูงถูกนำมาตรวจสภาพอีกครั้ง แม้อายุงานยังหมาดใหม่แต่ก็นับว่าสมบุกสมบันภายหลังเริ่มต้นงานชิ้นนี้ ร่องรอยขีดข่วนแอบซ่อนจากการถูลู่ถูกังไปทั่วเมืองหลวง ผมมักจะเอามือลูบไล้สำรวจทุกซอกมุมภายนอกอย่างเนิบช้า เสมือนหนึ่งเป็นของรักที่สุดบนโลก บรรจงเช็ดหน้าจอด้วยผ้าสังเคราะห์ชุบน้ำยา นิ้วสัมผัสการยุบตัวขึ้นลงของปุ่มสั่งการ ไล่ไปถึงวัสดุยึดเกาะตรงมือจับซึ่งยุบตัวไปตามแรงเกร็งจากข้อนิ้ว สำรวจความสะอาดของช่อง

เสียบต่อทั้งหลายและปัดฝุ่นผงด้วยลูกบอลไล่ลม มาจนถึงตรวจสอบเมมโมรีการ์ดและไมโครโฟนว่ายังทำงานเต็มประสิทธิภาพ เมื่อทุกอย่างพร้อมสรรพ ผมจุมพิตที่อุปกรณ์อย่างทะนุถนอม

และบอกกับตัวเองว่า...พร้อมแล้วสำหรับการฝ่าฟันในสงครามครั้งสุดท้าย...

ก่อนโปรเจกต์นี้อุบัติขึ้นบนโลก ผมมักเดินดุ่มเข้าออฟฟิศครีเอทีฟด้วยแววตาเลื่อนลอย กายและใจว่างเปล่าเหมือนถูกสูบทุกสิ่งออกไปจนหมดสิ้น ว่ากันว่าพลังงานความสร้างสรรค์เป็นปริศนาธรรมข้อหนึ่งบนโลกนี้ หลั่งไหลออกมาได้อย่างไม่มีขีดจำกัด แต่วันหนึ่งอาจมลายหายอย่างน่ากังขา เคล็ดลับสำหรับคนในวงการพวกเราคือการเสพบางสิ่งบางอย่างเพื่อปลุกเร้าพลังงานกลับมา และไม่มีอะไรยอดเยี่ยมไปกว่าเสพอีโก้ของตัวเอง

วิธีกระตุ้นอันแยบยลอยู่ตรงทางเข้านั่นแหละ พวกนักออกแบบภูมิทัศน์ของออฟฟิศหาทางเติมไฟให้กับคนทำงาน ด้วยการปลุกอีโก้อันภาคภูมิขึ้นมาระหว่างย่างกรายสู่ภายใน มันเป็นโถงทางเดินผนังปูนเปลือยที่รายล้อมไปด้วยตู้กระจก ซึ่งประดับประดาด้วยถ้วยรางวัลและประกาศนียบัตรแห่งเกียรติยศจากทั่วทุกมุมโลก

หากนั่นยังไม่พอ จอทีวีที่เรียงรายเพื่อนำเสนอภาพและเสียงอันเป็นผลงานเด่นดัง เสมือนเครื่องบีบนวดให้อาการหลังขดหลังแข็งและสมองตีบตันได้ทุเลาลง ผมมักจะใช้เวลาตรงนี้เพื่อชุบชีวิตอันอ่อนเปลี้ยให้กลับมากระปรี้กระเปร่าอีกครั้ง เยี่ยงเดียวกับการซัดเครื่องดื่มชูกำลังและคาเฟอีนยี่ห้อดัง ก่อนจะต้องเดินเข้าสู่สมรภูมิสู้รบในแต่ละวัน

ในบรรดาผลงานเด่นของครีเอทีฟเอเยนซีแห่งนี้ คงไม่มีงานไหน

จะทำให้แผ่นหลังของผมตั้งตรง อกผายไหล่ผึ่งได้เท่ากับการทำแคมเปญสนามเด็กเล่นของชุมชน แน่นอนว่าเป็นผลงานจากมันสมองของผมเอง แปลงโครงสร้างอันประหลาดวิกลและพิกลพิการของชุมชนแออัด ให้เกิดพื้นที่อันแปลกใหม่ไฉไล สร้างเป็นภาพวิดีโอแนวสารคดี เล่าเรื่องตัดข้ามห้วงเวลาครั้งละสองวัน เรียงร้อยต่อกันจนครบสองเดือน เห็นภาพบรรดาเด็กน้อยได้วิ่งเล่นในช่วงพระอาทิตย์ตกดิน ชาวบ้านละแวกนั้นมีส่วนร่วมสร้างสังคมน่าอยู่ แล้วแช่ภาพโลโก้ของบริษัทขายสีทาบ้านในตอนจบ

งานที่ระบุว่าบันทึกจากเหตุการณ์จริงครั้งนั้นทำให้ผมในฐานะครีเอทีฟจบใหม่ได้รางวัลระดับนานาชาติ และกลายเป็นแรงกระตุ้นในภายหลังทุกครั้งเมื่อห้วงชีวิตการทำงานเกิดความรู้สึกซึมเศร้า แต่ผมจะเล่าบางอย่างให้ฟัง คุณไม่ต้องไปบอกใครนะ ที่จริงแล้วมันโกหกทั้งเพ ตัวผมเองก็ไม่ได้เชื่อในสิ่งที่นำเสนอด้วยซ้ำไป ทุกอย่างถูกเตี๊ยมกันมาตั้งแต่คัดเลือกคนเข้าฉากและเครื่องแต่งกาย กระทั่งรอยยิ้มซื่อใสของเด็กเหล่านั้นก็ยังไม่ใช่ของจริง ทีมงานต้องฝึกน้อง ๆ จากบริษัทโมเดลลิงอยู่เป็นสองนานเลยล่ะ

เมื่ออิ่มตัวกับความสำเร็จที่ถาโถมเข้ามาตั้งแต่รุ่งอรุณแห่งอาชีพ ผมพิสูจน์ตัวเองว่ารางวัลไม่ได้มาเพราะโชคช่วย โดยย้ายข้ามสายงานไปอยู่ฝั่งโปรดักชั่น บอกใครต่อใครด้วยน้ำเสียงสรวลเสเฮฮาว่าอยากยืดเส้นยืดสายบ้าง แต่คืนเดือนมืดกลับมาถึงอย่างรวดเร็ว การเริ่มต้นใหม่ดูไม่สวยงามนัก สภาวะทางจิตเหมือนรถไฟเหาะบางครั้งคำนึงถึงอดีตอันรุ่งเรือง ความสุขสดใสพุ่งขึ้นสูงลิบ แต่พอโดนตำหนิอย่างรุนแรงกับงานใหม่ที่ไม่เคยลงตัว อารมณ์ก็ดิ่งลงอย่างรวดเร็วจนเริ่มหวาดกลัวตัวเอง

แล้วชายคนหนึ่งก็เดินเข้ามา หยิบยื่นบางสิ่งที่เปลี่ยนชีวิตนัก

สร้างสรรค์ของผมไปตลอดกาล สารภาพว่าลมหายใจในวงการของผมล้วนมีมวลอากาศจากลมหายใจของแกปะปนอยู่ในช่วงที่ผมเดินวนหลงทางไปมา ดิ้นรนหาแสงให้ตัวเองอย่างไม่รู้แล้ว ก่อนจะพบว่านับวันพลังงานยิ่งถดถอย พี่ต้นช่วยโอบอุ้มและสอนให้ผมรู้จักถึงวิถีของการเป็นนักสร้างจริงแท้

ลำพังแค่ปราดมองเนื้อตัวของแก ผมก็เห็นพลังงานอันเอกอุซึ่งลุกโชนภายใน ไม่มีใครเสมอเหมือนด้วยบุคลิกภาพ เสื้อยืดขาดวิ่นและหลวมโคร่งซึ่งใส่มาทำงาน เป็นลิมิเต็ดอิดิชันของแบรนด์ดังราคาหลักหมื่น กระเป๋าจากผ้าใบสิบล้อแปะยี่ห้อดังซึ่งเป็นที่นิยมในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ก็ต้องเลือกลายพิเศษซึ่งมีรอยล้อรถครูดทับจริง ส่วนลายสดใสสะอาดสะอ้านนั้นแกบอกว่ามันโหลไปและปริ่มว่าจะสะเหล่อน่าขายหน้า ตัวแกสวมใส่กางเกงช้างก็ใช่ แต่ไม่มีเสียหรอกที่จะเหมือนใคร เพราะคนอย่างพวกเราจะไปสรรหาลายสัตว์แปลกต่าง อย่างพี่ต้นแกจับจองลายตะกวดซึ่งไม่รู้ไปสรรหามาจากไหน

แกคือปรมาจารย์โยดาสำหรับผมอย่างจริงแท้ ในเส้นทางอันมืดมน กลับปรากฏสุรเสียงอันแผ่วเบาแต่ก็กึกก้องในรูหู นั่นคือผมจะต้องเชื่อเสียก่อน และทำให้คนอื่นเชื่อตามไปด้วย ไม่ว่าจะโดยวิธีการใดก็ตาม

“วงการนี้ไม่ได้เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรอก แต่แก่นแท้ของวงการพวกเรามันคือการขายความเชื่อว่ะ” น้ำคำแกจุดประกายให้ผมอย่างล้นพ้น เราจะต้องเชื่อในสิ่งที่เรากำลังนำเสนอ และแน่นอนว่าจะต้องทำให้ผู้ดูผู้ชมนั้นเชื่อในสิ่งที่เรากำลังเล่าอย่างสนิทใจ ไม่ว่ามันจะดูหวือหวาโลดโผน คุยโตโอ้อวด หรือเป็นเรื่องอุบัติอย่างล้นเกินหลักความเป็นจริงก็ตาม

ภารกิจในการทำให้คนเชื่อในภาพและเสียงตรงหน้า อาจก่อให้

เกิดคำถามอยู่มากเพราะวิธีการของพี่ต้นคือการกวาดหมากรุกทุกตัวลงจากกระดานแห่งศีลธรรม แกไม่อินังขังขอบอะไรกับหลักความถูกต้องหรือเอาใจเขามาใส่ใจเราทั้งนั้น กระนั้นเรื่องเล่าของแกกลับพุ่งตรงสู่กลางใจของคนดูชนิดแม่นราวจับวาง สไตล์เดินหน้าชนแบบไม่สนอีร้าค่าอีรมทำให้แกลอยตัวเหนือพ้นทุกปัญหาทางจันทร์ยาบัน อย่างโฆษณาตัวที่ใช้เด็กกำพร้ามาเป็นหนูทดลองนั่นก็ใช่ หรือคนที่เพิ่งสูญเสียคนรักมาระบายความในใจด้วยสไตล์ภาพดิบหยาบ...ก็ใช่อีก

"มันดูเรียลดีใช่ไหม งานมันจะซัคเซสได้ก็ต้องแบบนี้" แล้วผมก็กลายเป็นลูกศิษย์ก้นกุฏิและแฟนตัวยงของแกในเวลาเดียวกัน

ชีวิตอันแสนขรุขระในวงการและกระเด้งกระดอนไปมาไม่รู้แล้วของผมเริ่มมั่นคงขึ้น ผลงานซึ่งยึดหลักทำให้คนเชื่อเอาไว้ก่อนดลบันดาลให้ถนนของผมราบเรียบสะดวกโยธินและตรงดิ่งไปสู่หอเกียรติยศ นานวันเข้าผมเริ่มกลายไปเป็นคนในวงการอย่างสมบูรณ์แบบ ไม่เพียงเครื่องแต่งกายจะเน้นเหมือนของถูกแต่โคตรแพงอย่างที่ใครต่อใครเขาใช้กัน แต่เหมือนวัฒนธรรมของพวกเราจะฝังเข้าไปในร่างและจิตใจ และหนึ่งในนั้นคือการใช้น้ำเสียงพูดคุย ผมผ่านร้อนผ่านหนาวในวงการมากพอที่จะมีน้ำเสียงสนทนาแบบเดียวกับคนในวงการ คุณเคยสังเกตหรือไม่ว่าเสียงพูดของคนในวงการจะเป็นเสียงบีบบาง/คีย์สูง/ยานขึ้นจมูก คงระดับของความเป็นโมโนโทน และสลับแทรกด้วยภาษาต่างประเทศในถ้อยคำ กระทั่งให้นั่งหลับตาแล้วมีเสียงทำนองนี้ลอยมา ไม่ต้องลืมตาขึ้นมองก็คาดเดาได้ว่าคนผู้นั้นอยู่ในแวดวงเดียวกับเรา

เมื่อผมกลายเป็นคนวงในอย่างสมบูรณ์แบบ เกียรติยศสารพันล้วนพุ่งเข้าหา ผลงานระดับเหรียญทองในการประกวดระดับนานาชาติ

สามปีซ้อน ผลักดันให้สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ต้องเชิญผมไปนั่งบรรยายความคิดสร้างสรรค์ และในตอนนั้นผมจะทำตัวให้ดูซุกซนร่าเริงผสานมาดที่เขาเรียกกันว่า เท่ ๆ คูล ๆ

ผมชอบห้วงเวลาที่นั่งอยู่หน้าชั้นเรียนโดยมีสายตาของนักศึกษามองมา นั่นพวกอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์หัวเถิกหัวล้านหน้าสลอนเต็มไปหมด คนเหล่านี้เชิญคนอย่างพวกเรามาด้วยความเกรงใจในถ้วยรางวัลและยอดไลก์ยอดแชร์ ผมถือไมโครโฟนให้ความรู้ด้วยท่าทางยุกยิก ไขว่ห้าง กระดิกขาสั่นเท้า เพื่อแสดงบุคลิกอันเอกอุ ก่อนจะตบท้ายด้วยการเล่นมุกหักหน้าคน และผลิตคำคมตลบกลับอีกคำรบหนึ่ง เพื่อเรียกเสียงปรบมืออันกึกก้อง เป็นความสะใจอันกำเนิดมาจากความเชื่อของผู้คนที่มีให้เราโดยแท้

แต่เชื่อผมไหมว่าความสุขเหล่านี้ไม่จีรังยั่งยืน คนทำงานสร้างสรรค์นั้นต้องการพลังงานมาเติมอยู่ตลอดเวลา เมื่อพลังใจเริ่มเหือดหายก็หาอะไรเสพเพื่อปลุกเร้าให้กลับมาอยู่ในวงการได้ใหม่ อาการเดี๋ยวดีเดี๋ยวร้ายเหมือนผีเข้า เกิดบ่อยครั้งจนคล้ายเป็นเรื่องปกติ กระทั่งเมื่อวันที่ผมเริ่มถึงจุดอิ่มตัวกับการทำงานโฆษณา แบบไม่มีทางคลานต่อไปไหนได้อีก พี่ต้นก็พาโปรเจกต์ใหม่เดินเข้ามาในชีวิตผมอีกครั้ง

“เอ็งมาทำสารคดีกับพี่...”

ผมมองหน้าแกด้วยแววตาที่ไม่เข้าใจ สารคดีเนี่ยนะ...และแกคงอ่านอากัปกิริยาผมออก

“ตอนนี้เทรนด์มันเปลี่ยนว่ะ คนเริ่มอยากได้อะไรที่มันรับใช้สังคม เราควรสลับไปทำงานเพื่อสังคม งานคอนเทนต์หนักอึ้ง สาระเข้มข้น ออกนอกทางเดิมให้มันกระชุ่มกระชวย”

แล้วแกก็ยังโฆษณาความน่าหลงใหลให้ผมฟังต่อ

“ถึงภาพและเสียงจะเป็นของจริง แต่พอเอามาเล่าแล้วก็ไม่ได้หมายความว่ามันจะซื่อตรงทั้งหมด ทำให้สนุก ออกแบบให้หลุดจากความจริงตรงหน้าก็ได้ บางทีเราอาจจะเอาวิดีโอภาพคนมาเล่าเป็นเรื่องใหม่ไปทั้งหมดเลย อย่าไปแคร์ความถูกต้องนัก”

พี่ต้นยังคงทำงานซึ่งท้าทายจรรญาบัณฑ์อยู่ไม่รู้แล้ว แกเชื่อในแบบของแกอย่างจริงแท้ ส่วนผมประหนึ่งถูกปลุกให้ตื่นจากการหลับใหล

“พี่ตั้งชื่องานนี้ว่า ‘สุขสันต์ความทุกข์’...”

ผมโพล่งหัวเราะออกมา คนในวงการพวกเราช่างประชดประชันเสียดสีเสียนี่กระไร กระทั่งสารคดียังมิวายจะหาอะไรที่ย้อนแย้งในตัวเองมาเป็นประเด็น

ผมสงสัยอยู่ครามครัน “จะไปละเมิดใครหรือเปล่านะพี่ ฟังดูทะแม่งอยู่”

“ของแบบนี้ ถ้าเราไม่ทำ คนอื่นเขาก็ทำ ก็อย่ามาเสียดายทีหลัง”

ผมพยักหน้าเนิบช้า สมองกำลังประมวลข้อมูลอย่างหนัก

“เอ็งมาเป็นตากล้องเก็บฟุตเทจให้พี่ งานของเอ็งมันระดับเหนือคนรุ่นเดียวกันแล้ว พี่ไว้ใจแก” สาบานได้ว่าน้ำเสียงของพี่ต้นนั้นมีมนต์สะกดเหมือนงานสร้างสรรค์ของแก ในหัวยังคิดชั่งน้ำหนักอยู่ แต่ใจมันลอยไปถึงไหนต่อไหน...ผมเชื่อแล้ว เชื่อจริง ๆ

“แล้วพวกเราจะไปกวาดรางวัลในเทศกาลหนังกัน”

ผมเดินลัดเลาะไปตามรั้วที่ทอดยาวสู่ด้านหลังเวทีหลักของการชุมนุม แสงเงาในยามโพล้เพล้ทำให้ภาพบรรยากาศเบื้องหน้าราวกับงาน

ศิลปะนามธรรม สีสันจากธรรมชาติกลืนกินกับแสงไฟจากหลอดนีออน เสียงเอะอะมะเทิ่งจากเครื่องขยายเสียงเร่งเร้าให้ทุกสิ่งใกล้ถึงจุดโกลาหล มือกระซับกล้องวิดีโอซึ่งแนบอกไว้ไม่ให้เตะตาผู้คน ผมหวังว่าจะไม่มีใครสังเกตเห็นอุปกรณ์การถ่ายทำชัดเจนเกินไปนัก เช่นเดียวกับไม่มีใครมาจ้องสังเกตว่าบัตรนักข่าวที่ห้อยคออยู่เป็นของปลอม

คุณอย่าเพิ่งตัดสินผมเลย เชื่อผมเถอะว่าการทำงานแบบนี้มันเป็นพื้นที่สีเทา เราไม่อาจทำตามกฎไปได้ทุกข้อ ยิ่งจะให้เป็นคนสุภาพมารยาทดี คิดดีทำดีตามคำขวัญวันเด็กล้านปีนั่น ยิ่งแทบเป็นไปไม่ได้

วันนี้สายข่าวรายงานว่าการปราบปรามผู้ชุมนุมจะเปิดฉากขึ้น แน่นอนว่าอีกฝ่ายย่อมไม่มีวันยอมสลายตัวโดยง่าย การปะทะกันย่อมยากที่จะหลีกเลี่ยง แล้วมันจะระอุร้อนไปด้วยของมีคม ของแข็ง กระสุนปืน เปลวเพลิง ม่านควัน ภายหลังจากเห็นใบหน้ามักคุ้นจากคนแวดวงเดียวกันอยู่ในที่แห่งนี้ด้วย ผมขำกับตัวเองเมื่อนึกถึงคำของพี่ต้น ถูกต้องเลย...ถ้าเราไม่ทำ คนอื่นเขาก็ทำ

แต่ในระหว่างที่ครุ่นคิดว่าโปรเจกต์ของเขาจะเป็นแบบไหนกันแน่ เสียงกระสุนปืนนัดแรกก็ดังเปรี้ยง มันจะมีห้วงเวลาหนึ่งที่คนคุมพื้นที่จะปล่อยให้บรรดานักข่าวหรือคนซึ่งไม่อยู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เคลื่อนย้ายไปปักหลักอีกฟาก ผมฉวยจังหวะแฝงตัวเข้าไปปะปนในกลุ่มผู้ชุมนุม แล้วรอจังหวะอำมหิตมาเยือน และนั่นน่าจะทำให้ผมได้ฟุตเทจภาพแบบที่ต้องการ...

ก่อนหน้านี้ผมได้ฟุตเทจมาเกือบครบแล้ว แนวคิดการทำสารคดีว่าด้วยความทุกข์ยากของคนในเมืองใหญ่ แต่พลิกผันแนวทางการนำ

เสนอให้ดูประหนึ่งว่านี่คือความสุขสำราญของพวกเขา ไม่น่าจะมีใครคิดได้มาก่อน เชื่อเถอะว่าผมก็คิดถึงเรื่องของจันทน์ยาบรรพ์อยู่เหมือนกัน แต่มันจะเสียหายตรงไหนถ้าแท้จริงแล้วสารคดีมันคือการประกอบสร้างความจริงรูปแบบหนึ่ง ใครบางคนบอกว่าภาพยนตร์คือการโกหก สารคดีก็ย่อมโกหกได้ในลีลาของมัน ทุกอย่างขึ้นอยู่กับว่าเราทำให้คนเชื่อได้แค่ไหน และส่งผลกระทบให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ทางสังคมอย่างไรต่างหาก

เมื่อเริ่มถ่ายทำสารคดีไปได้ระยะหนึ่ง พี่ต้นเอาฟุตเทจของผมมาลองตัดต่อเรียงเรื่องดู น้ำเสียงแหลมเล็กยานคางและขึ้นจมูกของแกบอกผมว่า มันแค่พอดูได้ แต่ยังไม่มีสิ่งที่เรียกว่า...ห้วงเวลามหัศจรรย์ นั่นหมายความถึงภาพของจริงซึ่งบังเอิญไปถ่ายมาได้ แต่น่าตื่นตาตื่นใจทั้งสุนทรียะทางศิลปะและในเชิงความหมาย มันจะเป็นจุดขายสำคัญที่ผู้คนจะตื่นตะลึง ฉากนี้แหละที่จะถูกตัดเอาไปทำตัวอย่างสารคดี เป็นตัวล่อให้กรรมการตามเวทีรางวัลมาฮุบเหยื่อ

ผมดั้นด้นไปทั่วเมืองหลวงเพื่อหาห้วงจังหวะเหตุการณ์ที่ชวนตื่นเต้น ในตอนแรกช่างเหมือนงมเข็มในมหาสมุทร ผมแทบไม่ได้อะไรน่าสนใจเพียงพอจะนำมาใส่เป็นฉากเด่นเพิ่มเติมได้เลย กระทั่งความคิดของพี่ต้นย้อนกลับเข้ามาในหัว เราเป็นนักสร้างไม่ใช่นักบันทึก ผมจึงร่างแนวคิดในหัวก่อนว่าจะอยากให้มีภาพอะไรปรากฏในสารคดี จากนั้นก็จะวนเวียนหาทางเพื่อเก็บภาพแนวทางนั้น แล้วในที่สุดหลังผ่านการลองผิดลองถูกไปสองเดือน ผมได้ฟุตเทจภาพมาสามฉากใหญ่ เชื่อเถอะว่าไม่มีอะไรน่าตื่นเต้นกว่าการได้เห็นภาพเหล่านี้อีกแล้ว

ฟุตเทจชุดแรกใช้เวลายาวนานกว่าจะตกตะกอน ทว่ากลายเป็นการปลดล็อกครั้งสำคัญในทางความสร้างสรรค์ มันเป็นเรื่องราว

ของคนยากไร้ในชุมชนแออัด ผมรู้ดีว่าวิดีโอเกี่ยวกับคนไม่มีจะกินแบบนี้ย่อมถูกผลิตออกมาจนเกร่อ บรรดาคนดูหรือคนคัดสรรหนังตามเทศกาลคงได้แต่ส่ายหัวที่ได้เห็นอะไรซ้ำซากจำเจ นั่นทำให้ผมต้องดันเพดานความคิดให้สูงขึ้นไปอีก แนวคิดขั้วตรงข้ามและความขัดแย้งในตัวเองเริ่มเดินทางเข้ามาในหัว พี่ต้นคืออัจฉริยะ! ผมนึกในใจเมื่อระลึกถึงชื่อของสารคดีซึ่งถูกตั้งเอาไว้ล่วงหน้าว่า สุขสันต์ความทุกข์ นี่แหละการประสมสองสิ่งที่ดูไม่เข้ากันให้ออกมาเป็นภาพอันสุดจะพรรณนา

ผมรู้ว่าถ้ามีอาหารร้านหรูหราหรือข้าวของราคาแพงหล่นกระจัดกระจายตรงนั้น จะมีขาประจำแถบนี้กรูเข้ามารุมทึ้งด้วยใบหน้าแห่งความหวัง เชื่อผมเถอะว่าหากถุงอาหารแปะชื่อร้านระดับแพงหูฉี่ที่บรรดาชนชั้นกลางได้แต่บ่นอุบอิบเรื่องราคา แล้วเสื้อผ้ามีโลโก้แบบใหญ่ยักษ์ราวตะโกนบอกใส่หน้าคนเห็น ภาพเหล่านั้นจะทรงพลังแค่ไหน

เมื่อคิดแล้วผมก็จัดแจงทำตามแผนการทุกอย่าง ไหว้วานให้ทีมงานสองคนทำทีเป็นเดินผ่านไปแล้วทำข้าวของเทือกนั้นตกหล่นไว้ ส่วนผมแอบซ่อนตัว ถือกล้องรอคอยจังหวะที่คนพวกนั้นออกมา ปรับค่ารู้รับแสง สปีดภาพ รวมถึงใช้ฟิลเตอร์ซึ่งช่วยทำให้สิ่งที่คนดูจะได้เห็นเหมือนภาพบันทึกโดยความบังเอิญ ในที่สุดทุกสิ่งก็เป็นไปตามใจนึกหวัง ฟุตเทจส่วนนี้จะถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการโปรโมต คนยากไร้ซึ่งดูไม่มีจะกินกรูกันเข้ามาแบ่งปันของราคาแพงด้วยใบหน้าเปื้อนยิ้ม เสียงเพลงคลาสสิกของคีตกรจากยุโรปตะวันออกลอยมา...

สมบูรณ์แบบเสียนี่กระไร! ฟุตเทจและการตัดต่อเสียบเข้าไปในห้วงจังหวะที่พอดีของสารคดี ถึงกับทำให้พี่ต้นยิ้มแก้มปริและ

ชื่นชมผมด้วยน้ำเสียงเล็กลีบยานคางขึ้นจมูก

ในเวลาไม่นานนัก ผมเริ่มเสาะหาฟุตเทจชุดถัดมา คราวนี้ควรจะไล่ระดับทางฐานะไปสู่ชนชั้นกลาง เป้าหมายคือพวกทำงานออฟฟิศ เมื่อมือกำลังขึ้น ไอเดียจึงถูกปฏิสนธิและคลอดออกมาอย่างรวดเร็ว

คนเหล่านี้แม้จะแต่งตัวสะอาดสะอ้านแต่ก็มักจะมีทุกข์ขนาดเล็กเกาะกุมตามร่างกาย ใบหน้าแจ่มใสและปรุงแต่งด้วยจริตทางฐานะเหล่านั้น จะถูกจัดวางเข้าคู่กับคราบเหงื่อและความชื้นแฉะของเสื้อ ผมปรบมือให้ตัวเองตอนที่คิดอะไรแบบนี้ขึ้นมาได้ กล้องจะเก็บภาพคนเสื้อเปียกด้วยสายธารแห่งเม็ดเหงื่อซึ่งไหลหลั่งในเมืองกรุงอันร้อนระอุ ผมจะจี้จุดเจ็บในดวงใจเหล่านี้ ด้วยคราบและร่องรอยอันไม่พึงปรารถนา

เชื่อผมเถอะว่าคนพวกนี้ล้วนหวาดกลัวการถูกประณามตัดสินว่าเนื้อตัวสกปรกและเหม็นอับ คนดูจะได้เห็นการตัดภาพแสนเขลอะขละดังกล่าวไปมาอย่างวูบไหว ความทุกข์จากเรื่องไม่เป็นเรื่องจะถูกถ่ายทอดด้วยลีลาแบบความสุข ผมคิดเลยเถิดไปถึงการใช้เพลงที่กล่าวถึงความเย็นกายคลายร้อนสักเพลง หรือว่ามันจะเป็นเพลงสงกรานต์ดีหนอ...

เพื่อทำให้ฟุตเทจนี้ลุล่วงด้วยดี ผมเปลี่ยนมาใช้กล้องจากโทรศัพท์ที่ความคมชัดสูงที่สุดเท่าที่จะหาได้ ราคาครึ่งแสนถือว่าไม่แพงนักในสายตาของพวกเรา ความทะมัดทะแมงและง่ายต่อการใช้งาน ทำให้สามารถเก็บภาพได้จากแถวโถงทางเดินเข้าสำนักงานใหญ่ตามรถไฟฟ้า ร้านกาแฟ หรือละแวกติดแอร์ที่ผู้คนจะต้องกระเสือกกระสนเดินจากทางเท้าภายนอกซึ่งแดดระยับร้อนรุ่ม ในห้วงยามนี้ผมไม่หวาดกลัวปัญหาการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลนัก ตราบใดที่เรา

ยังมีผู้อำนวยการสร้างและฝ่ายกฎหมายระดับเขี้ยวลากดิน เดี๋ยวก็คงหาทางจัดการได้

และเป็นอีกครั้งที่พี่ต้นตบเข่าฉาด บอกว่าผมเป็นนักสร้างสารคดีตัวจริง ในใจของผมตอนนั้นล่องลอยไปสู่การได้รับรางวัล ผมจะยืนเขย่าขาต่อหน้าพวกผู้ทรงเกียรติที่มาร่วมงาน คอยดูสิ

ไม่นานนัก ฟุตเทจระดับมาสเตอร์พีซก็ตามมาอีกชุด อากาศร้อนระอุในเดือนเมษายนทำให้ผมอยากใช้เส้นทางแม่น้ำเพราะอย่างน้อยก็มีลมเย็นสบายพัดมา ผมนั่งเรือสาธารณะตระเวนไปยังที่ต่าง ๆ ในใจคาดหวังว่าหากมีอะไรที่มันผสมปนเประหว่างความทุกข์และความสุขได้ ฟุตเทจคงออกมาน่าตื่นเต้นไม่น้อย แสงแดดสาดส่องในระหว่างที่ผมรอต่อเรือเมล์อีกสาย และผมก็พบว่าคนไปเดินออกันในส่วนหลังคาซึ่งบังแดด

ลางสังหรณ์ของผมเริ่มทำงาน เมื่อสังเกตเห็นว่าโป๊ะเริ่มเอียงอย่างผิดสังเกต เจ้าหน้าที่ชราอยู่ตรงนั้น ผมอยากเป็นพลเมืองดีเพื่อไปแจ้งเตือนเหลือเกิน แต่เชื่อเถอะว่าพอเห็นตะแกนั่งหรี่ตาเอามือเขี่ยหน้าจอโทรศัพท์ มันทำให้ผมคิดว่าควรจะปลีกตัวไปอยู่ทำเลสูงกว่านั้น ปักหลักตั้งกล้อง คำนวณแสงเงาและสปีดภาพให้ได้คุณภาพระดับสูงที่สุด

ผมจะต้องรื้อฟื้นเหตุการณ์นั้นอีกไหม คุณน่าจะจำได้ว่าเหตุการณ์โป๊ะล่มกลายเป็นข่าวเด่นดังในรอบปี มีคนถ่ายคลิปเหตุการณ์เอาไว้ได้และส่งไปลงสำนักข่าวจนโด่งดัง ส่วนฟุตเทจซึ่งยอดเยี่ยมกว่าของผมนั้นรอคอยวันเวลาที่จะได้เผยตัวออกมา และพี่ต้นเป็นคนเดียวนอกจากผมที่ได้เห็นมัน ผมปรับสปีดภาพเป็นสโลว์โมชันและเน้นห้วงเหตุการณ์ที่พ่อจูงลูกเล็กซึ่งอายุสักสองขวบมาหลบแดดตรงมุมขอบของโป๊ะ เด็กน้อยกินไอศกรีมอย่างมีความสุข

โดยมีใบหน้าเปื้อนยิ้มของคุณพ่อเป็นแบ็กกราวด์ ก่อนในเสี้ยววินาทีถัดมา โป๊ะก็เริ่มเอียงตัว...

เสียงสรรเสริญยกยอของพี่ต้นเหมือนเสียงสวรรค์สำหรับผมก็จริง แต่บางครั้งมันก็ดูแปลกแปร่งพิกล ยิ่งถ้าฟังด้วยน้ำเสียงอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนในวงการ พ่วงติดมากับถ้อยคำของแก

“งานของเอ็งมันหื่นกระหายทางศีลธรรมดี เหมือนหนุ่มกลัดมันที่พลุ่งพล่านสุดขีด”

เชื่อผมเถอะ ว่าบางทีผมเองก็กลับมาทบทวนย้อนคิด อะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง อะไรคือเส้นแบ่งระหว่างการถ่ายทอดความจริงกับการสร้างความจริง อะไรคือการเคารพสิทธิผู้อื่น อะไรคือการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย แต่ใช่หรือไม่ว่าท้ายที่สุดคุณค่าของผมก็จะถูกตัดสินจากผลงาน แล้วผมจะไม่ยอมเป็นพวกขี้แพ้ที่ทำงานไม่สำเร็จและไม่ถูกจดจำเป็นอันขาด

อย่างหลังนี่เองที่ดึงผมให้กลับมาสู่โลกแห่งความเป็นจริง เมื่อถูกทักขึ้นมาว่างานของเรายังไม่เสร็จเรียบร้อยนัก

“เรายังขาดฟุตเทจอีกชุดหนึ่ง แต่อาจต้องรอเวลา” แววตาของแกช่างวับวามด้วยความนัย ผมเข้าใจได้ในทันทีและเลือดลมฉีดพล่าน

“การชุมนุมทางการเมืองล่ะสิ”

คืนนี้เป็นคืนเดือนมืด เสียงโทรโข่งจากหัวหน้าเจ้าหน้าที่ควบคุมฝูงชน พร่ำป่าวประกาศให้ผู้คนออกจากพื้นที่ ขณะเดียวกันหน่วยเฉพาะกิจก็เข้ามาร่วมตะโกนโหวกเหวกให้คนซึ่งยังอยู่ในเขตแนวปะทะรีบสลายตัว เสียงอื้ออึงทำให้หูของผมฟังได้แบบอู้อี้จนจับถ้อยคำแทบไม่ได้ สิ่งเดียวที่ยังคมชัดคือภาพเบื้องหน้าที่รอคอย

การบันทึก ผมก้าวประชิดกลุ่มฮาร์ดคอร์เข้าไปอีก และรอคอยห้วงเวลาสำคัญ

เชื่อผมเถอะ ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นมันเป็นการวางแผนแค่ครึ่งเดียว ที่คาดหวังไว้นั้นผมเพียงอยากจะได้ฟุตเทจภาพใครสักคนบาดเจ็บในระยะประชิด พวกภาพระยะไกลบันทึกความเจ็บปวดนอนครวญครางนั้นใครก็ถ่ายได้ แต่หากภาพมันเป็นระยะมีเดียมโคลสอัพ แล้วพุ่งเข้าสู่โคลสอัพ เลือดสาดกระเซ็นเข้าหาเลนส์กล้อง ใบหน้าเหยเกที่บางห้วงขณะแยกไม่ออกว่าทุกข์ทรมานหรือสุขสมอย่างล้นปรี่ คุณคิดว่าใครเขาจะถ่ายของจริงออกมาได้ ผมนี่แหละจะเป็นคนแรก และในวินาทีนั้นผมจะก้าวข้ามคนถ่ายทำสารคดีทั้งหมดในวงการได้สำเร็จ

แต่สารภาพว่าอีกครึ่งหนึ่ง... ผมไม่แน่ใจ ผมยืนยันไม่ได้จริง ๆ ว่าเท้าของใคร หรือมันอาจจะเป็นเท้าของผมที่พุ่งออกไปปะทะกับแผ่นหลังของคนตรงหน้า หมอนั่นไถลไปหากระบองของชายชุดดำที่ผลีผลามเข้ามา แล้วกล้องของผมก็บันทึกฟุตเทจทั้งหมดได้ในระยะโคลสอัพ อย่ามาถามหาจัญญาบัญอะไรกับผมในห้วงชุลมุนแบบนั้นเลย ทุกอย่างมันเป็นไปโดยอัตโนมัติเหมือนมัดกล้ามเนื้อที่ถูกฝึกอย่างชำนาญ ผสานสัญชาตญาณ กลายเป็นปฏิกิริยาตอบสนองฉับพลัน ผมมั่นใจว่าสิ่งที่ถ่ายได้นั้นเป็นของจริง แต่จะมีใครเข้าไปยุ่มย่ามผลักดันให้เกิดขึ้นหรือไม่นั้น เอาไว้ไปแก้ต่างกันในภายหลัง... ในแวบหนึ่งของความคิด ผมอาจสร้างสารคดีขึ้นมาจริง ๆ

พวกสื่อมวลชนพกบัตรซึ่งผมคิดว่าเป็นบัตรของจริงห้อยคอ มีปลอกแขนระบุต้นสังกัดชัดเจน วิ่งกระจัดกระจายออกจากพื้นที่และไปอยู่ในเขตเครื่องหมายพยาบาล ผมกระเสือกกระสนประคองกล้องวิดีโอที่บรรจุสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตมุ่งหน้าไปยังรั้วกั้น ชั่วขณะหนึ่งผมสบตากับไอ้หมอนั่นซึ่งเป็นนักบันทึกภาพจากคนในวงการเดียวกัน

ไม่รู้ทำไมมันทำให้ผมเหลียวมองกลับไปยังพื้นที่ซึ่งจากมา มีคนปาแก๊สน้ำตาลงมาเต็มไปหมด เสียงดังคล้ายกระสุนดังขึ้นเป็นจังหวะ แล้วร่างของคนสองสามคนก็เซถลาทรุดตัว แว่วเสียงตะโกนจับใจความได้ว่าเป็นพวกมือที่สาม

เชื่อผมเถอะ ผมตอบไม่ได้จริง ๆ ว่าทำไมถึงหันรีหันขวาง ก่อนตัดสินใจหันหลังกลับ แล้วกระโจนเอากล้องไปจ่อที่ใบหน้าของคนที่ล้มลง

เสียงตะโกนห้ามปรามดังขึ้น แต่หาได้ดังพอจะกลบเสียงร่ำร้องในใจของนักสร้างสารคดีคนหนึ่ง ในตอนนั้นแม้จะถูกรายล้อมไปด้วยสถานการณ์อันยุ่งเหยิง ผู้คนหลากหลายพื้นเพ ทว่าผมกลับมองเห็นและได้ยินจากคนเพียงคนเดียว นั่นคือตัวผมเอง มันฉายภาพและเสียงของความสำเร็จอันยากจะมีคนมาทาบเทียม ผู้คนต่างหลงใหลและเชื่อในสิ่งที่ผมนำเสนออย่างไร้ข้อกังขา เกียรติยศจากคนทำงานปรากฏเป็นเงาเลือนรางเบื้องหน้า ผมเอื้อมมือไปคว้า...

ความฝันช่วงหัวค่ำของผมคงจะดำเนินต่อไปอย่างไร้กาลเทศะ หากไม่มีบางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น เสียงดังเปรี้ยงอีกนัดจากไหนไม่มีใครล่วงรู้ บ้างว่ากระสุนในที่ชุมนุมอันเดือดพล่านนั้นไม่มีหางเสือนำทาง มันพร้อมจะพุ่งสะเปะสะปะแบบไร้ทิศทาง และเผอิญว่าพำนักสถานสุดท้ายของกระสุนนัดนั้นคือแผ่นหลังของผมเอง...

ในชั่วขณะก่อนสติจะดับวูบลง ผมกอดกล้องถ่ายทำสารคดีในอ้อมอก ต่อให้ตายโหงอยู่ตรงนี้ ผมก็จะไม่ให้ใครอื่นได้ฟุตเทจไป

ผมรอดพ้นจากความตายมาได้ และต้องลาพักงานทุกอย่างโดยไม่มีกำหนด

หมอบอกว่าการรอดตายของผมเหมือนปาฏิหาริย์ กระสุนฝัง

อยู่บริเวณซึ่งสุ่มเสี่ยงและหากผ่าตัดแล้วก็ไม่มีอะไรรับประกันว่าจะฟื้นขึ้นมาได้ แต่คงเพราะผมมีความเชื่อ ใช่แล้ว เชื่อว่าจะผ่านพ้นวิกฤตการณ์ครั้งนี้ ผมจึงมีแรงใจพอจะฝ่าฟันหลุดพ้นมาได้ และอีกไม่นานอาการจะทุเลา

แต่ในความโชคดีก็มีความโชคร้ายปะปนเมื่อการเข้าไปถ่ายทำถูกตรวจสอบย้อนหลัง พวกเขาพบว่าผมฝ่าฝืนกฎหมายหลายข้อและโดยเฉพาะอย่างยิ่งถูกประณามออกสื่อว่าไม่เคารพสิทธิผู้อื่นและจงใจละเมิดข้อห้ามการชุมนุม ไปจนถึงถูกสอบสวนและลุกลามสู่โปรเจกต์การทำสารคดี แน่นอน พี่ต้นโกรธควันออกหูเมื่อรู้ว่าฟุตเทจทั้งหมดที่ผมมีส่วนเกี่ยวข้องจะถูกระงับ โกรธขนาดว่าน้ำเสียงของแกฟังดูทุ้มใหญ่ขึ้นมา

ร้ายที่สุดเมื่อผมจำได้ว่ามีใครสักคนเข้ามาบันทึกภาพอันน่าเวทนาของผมในระยะประชิด ได้ยินน้ำเสียงทักทายพูดคุยเพื่อให้คนเจ็บยังมีสติ ผมไม่แน่ใจว่าพลั้งเผลอพูดอะไรออกไป แต่สิ่งหนึ่งที่พอจะระลึกได้ก็คือเสียงของชายคนนั้นเหมือนเสียงของคนในวงการเดียวกัน สำเนียงอันบอบบางยานคางและลากขึ้นจมูกในถ้อยคำคลับคล้ายคลับคลาว่าจะเป็นคำไทยปะปนกับภาษาต่างประเทศ

เชื่อผมเถอะว่ามันต้องไปปรากฏในที่ไหนสักแห่งในอนาคต ผมรู้จักคนพวกนี้ดี เดาว่ามันจะต้องเป็นภาพของผมวิ่งไปมาในม่านควัน สวนทางกับบรรดาผู้คนซึ่งหนีตายอย่างอลหม่าน จากนั้นกล้องจะสร้างพยานหลักฐานชิ้นสำคัญที่คมกระสุนปริศนาพุ่งตรงมายังร่างโดยที่เจ้าตัวไม่ทันระวัง ถ้าเขาปรับภาพให้ดีอีกสักนิด ห้วงเวลาที่เลือดกระฉูดกระเซ็นน่าจะเป็นจังหวะระดับบันลือโลก และหากจำไม่ผิด เขาจะได้ภาพในระยะโคลสอัพใกล้ที่สุด เป็นใบหน้าผมที่เปื้อนเลือด เจ็บปวดร้องครวญคราง แลดูในบางมุมเหมือนกำลังมีความ

สุขที่ได้ต่อกรกับความตายในระยะประชิด

ในยุคสมัยนี้ การระงับสิ่งที่ถูกเผยแพร่ไปแล้วอาจจะพอทำได้ ถ้าคุณมีพลังอำนาจมากเพียงพอ เงินและอำนาจปราบปรามอาจกวาดคลิปให้หายไปจากโลกใบนี้เลยก็ได้ แต่หากถูกสอยให้ร่วงหล่นเป็นเพียงคนธรรมดาสามัญ กิริยาอาการของคุณในห้วงยามน่าหดหู่นั่น จะถูกกักเก็บและส่งต่อกันไปชั่วกัลปาวสาน

เชื่อผมเถอะ ว่าสิ่งเดียวที่พอจะทำได้ก็คือ...พยายามเชื่อว่าหมอนั่นคงพอจะมี จรรยาบรรณ อยู่บ้าง